

Posudek na diplomovou práci Elišky Mlynárikové

Makedonská pravoslavná církev v kontextu vývoje jugoslávské společnosti a politiky (1944 –1968), Praha 2007, 111 s., rkp.

Na první pohled se problematika, kterou si Eliška Mlynáriková zvolila jako téma své diplomové práce, neřadí k obzvláště zajímavým; jakoby spadá spíše mezi okrajové otázky komplikovaného vývoje jihovýchodní Evropy v minulém století. Zdání však, tak jako mnohokrát jindy, výrazně klame. Proces vytváření Makedonské pravoslavné církve (MPC) patří z mnoha důvodů k důležitým problémům moderních balkánských dějin. Vznik MPC, který je neoddělitelně spjat s etablováním moderního makedonského národa, probíhal za zcela unikátních okolností. Zrod církve inicioval, organizoval a dovedl až k plné samostatnosti národní stát. Podobný fenomén ovšem není v pravoslavném prostředí nijak ojedinělý; aktivní roli národního státu při osamostatňování pravoslavné církve můžeme sledovat v Srbsku, Bulharsku, Řecku, zcela zvláštním případem je vývoj černohorský. Makedonské unikum spočívá v tom, že MPC vznikla z iniciativy rigorózně ateistického režimu. Protináboženský boj představoval v Titově Makedonii nejen jeden z ideologických fundamentů, ale byl přítomen i v každodenní politické praxi. Přesto, jak ve své práci přesvědčivě dokázala E. Mlynáriková, právě tento ateistický stát nejen umožnil, ale sám zorganizoval a zabezpečil vznik Makedonské pravoslavné církve.

Téma zkoumané E. Mlynárikovou není v literatuře analyzováno ani způsobem dostatečným. Přebohatá historická produkce vzniklá v posledních dvou třech dekadách v Makedonii není relevantní analýzou. Slouží k vytváření mýtu o tisíciletých dějinách makedonské křesťanské církve, které - s (nevelkou) nadsázkou řečeno - začínají dávno před Kristovým narozením. Zahraniční autoři, kteří neměli k dispozici relevantní dokumenty, ve svých pracích uvádějí s více či méně stručným komentářem jen data 1958 a 1967, tedy roky vzniku autonomní a autokefální Makedonské pravoslavné církve. Přesto se Eliška Mlynáriková mohla alespoň v nástinu pokusit o rozbor dosavadní historické produkce.

Autorka posuzované práce se vydala cestou, která jediná může badatele dovést k pochopení historické reality jihovýchodní Evropy ve 20. století. E. Mlynáriková absolvovala půlroční studijní pobyt ve Skopji, v rámci kterého se snažila prostudovat příslušné klíčové historické prameny. Podmínky pro vědeckou práci v této balkánské periférii byly přitom neobyčejně náročné, v málo čem připomínají výzkum v archivech západních, ale i badatelny pražské. Fondy jsou neutříděné, pracovní doba chaotická. Hlas muezina (respektive magnetofonový pásek pouštěný z reproduktorů z minaretů) nejen svolává příslušníky islámské náboženské obce k polední modlitbě, ale avizuje i brzké uzavření badatelny, kde se nezačíná pracovat po nezbytném šálku kávy dříve než po půl desáté. Sekundární literatura je v skopských knihovnách buď rozkradena, anebo navždy rozpůjčena.

Přes tyto komplikace dokázala E. Mlynáriková shromáždit většinu nejdůležitějších, v současné době v Makedonii dostupných¹ dokumentů týkajících se skoro čtvrtstoletí probíhajícího procesu etablování samostatné Makedonské pravoslavné církve. Její práci ztěžovala navíc skutečnost, že příslušné archiválie nejsou shromážděny v jednom celku, ale – vzhledem k malé důležitosti, kterou komunistický režim této problematice přikládal - roztroušeny v několika různých, často ještě odborně nezpracovaných fondech. Na základě analýzy archivních dokumentů se E. Mlynárikové - **jako první badatelce** - podařilo rekonstruovat základní kontury procesu vzniku Makedonské pravoslavné církve.

Autorka posuzované práce jasně a přesvědčivě demonstrovala, že vznik autonomní a posléze autokefální Makedonské pravoslavné církve byl na jedné straně logickým důsledkem vzniku makedonské státnosti v rámci jugoslávské federace a postupného etablování makedonského národa, na druhé straně probíhal tento proces živelně, až chaoticky, nekoncepčně, neplánovitě, ovlivňován konkrétní vnitropolitickou a zahraničněpolitickou situací, nahodilými rozhodnutími funkcionářů FLRJ (SFRJ) a KSJ (SKJ) vyššího, ale i středního ranku. Za správnou považují autorčinu tezi, že teprve od druhé třetiny 60. let, kdy klíčové mocenské posty v Makedonii přebírají funkcionáři mladší generace (ztělesňovaní Krste Crvenkovskim), projevuje makedonská elita jasný zájem dovést i do formálního konce proces oddělení makedonské církve od Srbské pravoslavné církve.

Z posuzované práce jasně vyplývá, že vznik MPC měl málokdy něco společného s aktivitou a zájmy pravoslavných věřících žijících v Makedonii. Autorka

¹ Badatelům nejsou stále zpřístupněny dokumenty vzniklé činností ministerstva vnitra a tajných služeb. Uzavřen zůstává i archiv Makedonské pravoslavné církve.

ukazuje, že u zrodu MPC stály osoby pochybných morálních či intelektuálních kvalit, manipulované, lépe řečeno přímo řízené státní mocí.

Za zcela objektivní považuji kapitolu analyzující dopad vzniku Makedonské pravoslavné církve na proces národního sebeuvědomování pravoslavných Slovanů původem z Makedonie, kteří od druhé poloviny 19. století odcházeli do zámoří. Komunistický režim, který MPC zřídil z nutnosti a s nepřilíšným nadšením, náhle ke svému překvapení zjistil, že tímto způsobem získal v zahraničí mnohatisícovou komunitu hlásící se k makedonské nacionální identitě a svým způsobem i k Titově Jugoslávii.

Do logiky výkladu zapadá i fundovanými znalostmi podložená kapitola o genezi makedonismu, i když by bylo jistě možné pasáže týkající se středověkých dějin výrazně zhutnit.

Jako takřka každá diplomová práce není ani posuzovaný text bez chyb a nedostatků. Níže upozorňuji jen na nejzávažnější:

1/ Při čtení je patrné, že se autorka dostatečně neorientovala ve společenské realitě prvního čtvrtstoletí existence komunistické Jugoslávie a zcela nepochopila fungování Titova režimu. Omluvou je jistě fakt, že stále chybí relevantní syntetické práce zabývající se touto problematikou. Nicméně znalost příslušných dílčích studií či memoárů není na potřebné úrovni.

2/ Autorka se opírala výhradně o archivní fondy spravované Státním archivem Makedonie. Pro zkoumanou problematiku jsou neméně důležité dokumenty vzniklé činností centrálních jugoslávských institucí, které jsou dnes uloženy v Bělehradu. Tento handicap E. Mlynáriková částečně kompenzovala využíváním monumentální syntézy Radmily Radić.

3/ Stylistická úroveň posuzované diplomové práce je průměrná a velmi kolísavá. Text je na mnoha místech útržkovitý, popisný. Kopíruje kvantitu poznatků získaných archivním výzkumem. Autorka se někdy až úzkostlivě vyhýbala pokusům o zobecnění a o hlubší analýzu. Kapitola o vlivu MPC na formování nacionální identity emigrantů z Makedonie k tomu přitom přímo vybízela. Naopak jinde najdeme zbytečné exkurzy o nikoliv podstatných fenoménech (např. historické pozadí slavení některých svátků).

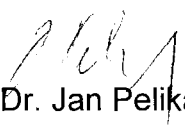
4/ V pasážích věnovaných *náboženskému životu v Makedonii* v jednotlivých obdobích zcela schází vývoj islámské náboženské obce. Bylo třeba zvolit jiný název zmíněných podkapitol.

5/ O poznámkovém aparátu nelze v žádném případě říci, že by byl zpracován pečlivě a svědomitě.

Přes uvedené připomínky pokládám diplomovou práci Elišky Mlynárikové za objevnou a kvalitní. Bez nejmenších pochybností ji doporučuji k obhajobě.

Doporučovaná známka: výborně

V Bělehradu, 15. května 2007

doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.
vedoucí diplomní práce